

O. KYHL: DEN LANDMILITÆRE CENTRALADMINISTRATIONS EMBEDSETAT 1660–1763. *Udgivet af Rigsarkivet. København 1973. 45 s., kr. 10 + moms.*

O. KYHL: DEN LANDMILITÆRE CENTRALADMINISTRATION 1660–1763 I–II. *Udgivet af Rigsarkivet. København 1975 og 1976. 259 og 389 s., kr. 32 og 40 + moms.*

Administrationshistoriske undersøgelser hører til sjældenhederne i den historiske litteratur. I mange år har man savnet en fremstilling af den landmilitære centraladministrations historie i tiden efter 1660 samt en dertil hørende embedsetat.

Denne opgave påbegyndte oberst Kyhl allerede i 1936, da han knyttedes til Rigsarkivet. Inden Kyhl døde i 1954, havde han nået at færdiggøre en embedsetat og en fremstilling af den danske landmilitære centraladministrations historie for perioden 1660–1763. Efter Kyhls død henlå hans anuskrift i Rigsarkivets Håndskriftssamling. Først ved fremkomsten af nye trykemetoder har man set sig i stand til at fremlægge Kyhls arbejde, der nu foreligger som offset trykte bøger.

Den Landmilitære Centraladministrations Embedsetat 1660–1763 omfatter alt personel med kongelig bestalling eller ansat ifølge kongelig resolution. Det er tilstræbt at give oplysninger om hele embedsbanen. De mange strukturændringer i landetatens centralstyrelse kan nok vanskeliggøre en emnemæssig indgang til stoffet, for den der er ukendt med dette historiske område, men heldigvis findes et navnerregister. Alt i alt en udmærket publikation, der især er nyttig, når man ønsker oplysninger om personer, som havde mindre betydningsfulde embeder. Disse personer er nemlig som oftest ikke omtalt i de biografiske leksika.

Den landmilitære centraladministration starter med en kort omtale af ældre organisatoriske forhold inden landetatens centraladministration institutionaliseredes ved enevældens indførelse i 1660. I første hovedafsnit (s. 14–97) omtales meget udførligt den ene gren af hærens centralstyrelse – krigskollegiet, der tog sig af kommandosager. Der redegøres både for kollegiets oprettelse, dets arbejdsmåde og hvilke opgaver de til kollegiet knyttede embedsmænd skulle udføre. Herefter gennemgås kollegiets virksomhed frem til Skånske Krigs afslutning. Først på dette sted i fremstillingen stopper Kyhl op og foretager i et »tilbageblik« på 1½ s. en bedømmelse af den beskrevne periode. Kyhl vurderer næsten udelukkende krigskollegiets virksomhed under Skånske Krig. En vurdering af de administrative ændringer sker egentlig ikke. Ganske vist har Kyhl vurderet begivenhederne forinden, men disse vurderinger er druknet i den uhyre mængde detaljer, der fremlægges. Læseren har på dette tidspunkt fuldstændig mistet overblikket.

I andet hovedafsnit (s. 98–238) redegøres for den landmilitære centraladministrations anden gren – generalkommissariatet, der tog sig af hærens økonomiske forvaltning. Denne redegørelse følger de samme retningslinier som for krigskollegiets vedkommende. Nogen særskilt vurdering af generalkommissaria-

tets arbejde foretages ikke. Derimod gives til sidst et »overblik« på en side over den samlede administrative udvikling. Her påpeger Kyhl i og for sig ganske korrekt visse generelle udviklingslinier vedrørende enevældens militærpolitik. Men nogen egentlig bedømmelse af hærens centralstyrelse er det ikke.

I bd. II gennemgås først (s. 5–103) krigskancelliets historie 1678–1763. De forskellige overkrigssekretærer (chefer for krigskancelliet), det øvrige personale og selve institutionens virksomhed omtales. I et kort »tilbageblik« vurderes forholdet mellem de skiftende overkrigssekretærer og den enevældige kongemagt. Både i dette »tilbageblik« og under selve redegørelsen for krigskancelliet savnes en nærmere omtale af den indenrigspolitiske situation. En sådan omtale ville have givet læseren mulighed for bedre at forstå mange af de skildrede forhold. Især ville årsagerne til de mange personskift i hærens top have stået i et klarere lys. Det kan i den forbindelse undre, at Kyhl ikke har benyttet John Danstrups artikel »Kampen om den Danske Hær 1740–66« (HT 11 rk. 2 bd. s. 1–60), selv om denne artikel først og fremmest handler om St. Germain's første embedsperiode som hærens overgeneral i tiden 1762–66, redegøres også for de skiftende overkrigssekretærers virksomhed i første halvdel af 1700 tallet. I modsætning til Kyhl bedømte Danstrup netop hærens forhold ud fra den indenrigspolitiske situation.

Den øvrige del af bd. II er helliget generalkommissariatets virksomhed i perioden 1679–1763. Denne redegørelse er ligesom den i bd. I præget af en uhyre mængde detaljer. Ganske som for bd. I's vedkommende giver Kyhl ingen særskilt vurdering af denne institutions arbejde, men kommer til sidst med et »overblik« på ca. en side over den samlede administrative udvikling. Denne bedømmelse er af lignende karakter som »tilbageblikket« i første bind.

Det er flere gange blevet nævnt, at Kyhls værk er uhyre detaljeret. Denne detaljerighed gør fremstillingen meget tung og besværlig at læse. Andre forhold er imidlertid også medvirkende hertil. Kyhl citerer hyppigt alle de væsentligste kilder, der gengives helt eller delvis med original skrive- og stavemåde. For overskuelighedens skyld havde det været bedre, at vigtige kilder var blevet bragt som bilag bag i værket, og deres indhold kort var gengivet i selve fremstillingen. Ligeledes ville man have kunnet bevare overblikket, hvis der var udarbejdet nogle organisationskemaer, der klart og tydeligt fortalte om administrations- og kommandoforholdene.

Kyhls bøger bygger i høj grad på utrykt materiale, idet litteraturen om emnet er begrænset. Forrest i bd. I findes en oversigt over anvendt materiale. Denne liste omfatter alt, hvad der er benyttet af arkiv materiale, men ikke al den citerede litteratur. I forbindelse med materialelisten er der udarbejdet et forkortelsesapparat, der bruges i noterne. Det er ofte vanskeligt at få et indtryk af, hvilket materiale Kyhl egentlig har benyttet, netop fordi hans oversigt over anvendt materiale er utilstrækkelig for litteraturens vedkommende. Endelig skal nævnes, at der i bd. II findes et personregister, der dækker begge bøger.

Kyhl har meget omhyggeligt undersøgt og anvendt det eksisterende arkiv-

materiale om hærens centralstyrelse. Det samme er derimod ikke tilfældet med hans benyttelse af litteraturen om emnet. På trods af den begrænsede litteratur har Kyhl som omtalt ikke benyttet Danstrups artikel »Kampen om den Danske Hær 1740–66«. Han har heller ikke brugt K. C. Rockstrohs artikel »Oprettelsen af Krigskollegiet 1660«. (Militært Tidsskrift 1910, s. 413–27). For den, der ønsker en kort orientering om landetatens centraladministration i perioden 1660–75, kan i stedet for Kyhl benyttes Rockstrohs artikel samt Knud Fabricius' redegørelse for emnet. (Knud Fabricius: Kollegiestyrets gennembrud og sejr 1660–1680, i Aage Sachs (red.): Den danske Centraladministration. Kbh. 1921 s. 155–160 og 178–187). Om hærens centralstyrelse under Skånske Krig findes ligeledes en kortere og mere overskuelig fremstilling end Kyhls, nemlig K. V. Nielsens artikel »Den skånske Krig 1675–1679. En oversigt over krigens forløb og den øverste krigsledelse.« (Militært Tidsskrift 1975, s. 451–70.) I generalstabens store værk »Bidrag til den store nordiske Krigs Historie« (bd. I, Kbh. 1899, s. 57–68.) er der ganske kort gjort rede for hærens centraladministration frem til år 1700. Denne oversigt er sammen med Danstrups artikel stort set alt, hvad der hidtil har eksisteret af litteratur om hærens centralstyrelse i perioden 1680–1763. For denne periode forekommer der således næsten ingen alternativer til Kyhls monumentale fremstilling.

Alt i alt er resultatet af Kyhls arbejde blevet et meget værdifuldt værk, der desværre på grund af sin detaljerede og omstændelige fremstillingsform formodentlig kun vil henvende sig til en fåtallig skare af militærhistorisk interesserede.

Ole L. Frantzen

OVE HØEGH GULDBERGS OG ARVEPRINS FREDERIKS BREV-
VEKSLING MED PETER CHRISTIAN SCHUMACHER 1778–1807.
*Udgivet af Det kongelige danske Selskab for Fædrelandets Historie ved
J. O. Bro Jørgensen. København 1972. 557 s., kr. 98,50.*

Det er næsten ved at være falsk varebetegnelse, denne bog fører på forside og titelblad. Af de 217 breve, udgaven bringer, hidrører blot de 5 fra arveprins Frederik – og deraf er kun et egenhændigt. Det er således så godt som udelukkende korrespondancen mellem Ove Høegh Guldberg og P. Chr. Schumacher, det digre bind rummer. De to mænds brevveksling strakte sig over en lille menneskealder, idet tyngdepunktet dog ligger i 1780'erne og de første år af 1790'erne. Guldberg tegner sig for de 131, Schumacher for 81 breve. Desværre er der ikke tale om fuldstændigt bevarede rækker fra nogle af de to korrespondenter, og bl. a. virker det påfaldende, at Guldbergs breve til Schumacher omkring proprietærfejdens tid i 1790–91 ikke er bevaret.

De to brevskrivere skifter position i samfundet – og hermed skifter også deres brevveksling karakter. Omkring 1780 er der tale om korrespondance mellem statens faktiske politiske leder og en af de politisk mest centralt placerede diplomater, Schumacher i St. Petersborg. Korrespondancens genstand er frem til